

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

25ste JAARGANG, NUMMER 10, NOVEMBER 1989.

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

KANTTEKENINGEN BIJ DE STAKING VAN DE PEUGEOT-ARBEIDERS

De staking die op 5 september j.l. uitbrak in een van de autofabrieken van Peugeot, namelijk in die te Mülhouse, kan niet als een typisch voorbeeld van zelfstandig arbeidersoptreden worden beschouwd. Weliswaar begon de actie geheel spontaan in een van de werkplaatsen, maar de betrokken vakbonden namen haar vrijwel onmiddellijk over. Wekenlang, tot in de eerste week van oktober, is de leiding ervan in handen van de vakbeweging gebleven, ook al ontplooiden de stakers soms eigen initiatieven. De situatie veranderde pas, toen de bonden de directie van het concern eindelijk bereid vonden met hen te onderhandelen en er als gevolg van die onderhandelingen een kompromis uit de bus kwam. Op dat moment had de staking zich tenslotte uitgebreid naar Sochaux, de stad waar de grootste fabriek van Peugeot gevestigd is. Die grootste fabriek was niet alleen plat gegaan, maar de arbeiders hadden er – evenals in Mülhouse trouwens – de smederij bezet. Toen de bonden en de directie een akkoord bereikten, werden de stakers opgeroepen die bezetting te beëindigen. Daarop bleek dat de vakbeweging toch niet zo'n sterke greep op de gebeurtenissen had als het wel scheen. De bezetters gaven aan die oproep in eerste instantie geen gevolg.

Op het moment dat wij deze regels – midden oktober – schrijven is de bezetting opgeheven, maar de staking duurt nog altijd voort. Wij besteden er aandacht aan, omdat zich bij deze staking van het begin af aan verscheidene merkwaardigheden hebben voorgedaan. Bovendien is zij interessant, omdat zij voor de zoveelste keer heeft aangetoond, dat wat voor middelen ondernemers ook aanwenden, aan de klassenstrijd nu eenmaal niet valt te ontkomen.

Wat allereerst merkwaardig – maar mogelijk zeer begrijpelijk – mag heten: tot op heden wordt er door slechts een kleine minderheid van de Peugeot-arbeiders werkelijk gestaakt. Tot eind september toe werd er alleen maar in de fabriek te Mülhouse actie gevoerd en daar bedroeg het aantal stakers aanvankelijk niet meer dan een paar honderd en tenslotte een duizendtal, op een totale personeelssterkte van 12.000. Dit aantal personeelsleden heeft alleen betrekking op de fabriek te Mülhouse. Ook toen begin oktober in de veel grotere fabriek te Sochaux gestaakt werd, bleef het percentage stakers beneden de tien. In moderne fabrieken kan echter zelfs onder dergelijke omstandigheden aanzienlijke druk op de bedrijfsleiding worden uitgeoefend doordat de diverse afdelingen van elkaar

afhankelijk zijn. Te Mülhouse, waar de Peugeot 205 geproduceerd wordt, komen doorgaans dagelijks 1.860 auto's van de band. Nadat in de smederij dertig arbeiders het werk hadden neergelegd en deze afdeling vervolgens in haar geheel in staking was gegaan, konden er nog wagens geproduceerd worden doordat er een voorraad was van onderdelen uit de smederij. Niettemin daalde de produktie per dag tot 605 auto's en daarna tot een nog veel kleiner aantal. Tegenover de pers moest de direktie toegeven, dat haar dit op een verlies van miljoenen francs per dag kwam te staan.

Voor het feit, dat de staking niet algemeen was en niet algemeen werd kunnen diverse oorzaken worden aangevoerd. Een er van is zeker de nog altijd niet onaanzienlijke werkloosheid in Frankrijk, gevoegd bij de gewoonte van de concernleiding om tegen stakers met repressailles op te treden, en soms, als dat mogelijk was, zelfs met ontslag. Dat er slechts een minderheid was die men de kastanjes uit het vuur liet halen is derhalve niet zo verwonderlijk en dat des te minder aangezien het optreden van de minderheid tenslotte een behoorlijk effect had. Merkwaardig echter is het dat de vakbeweging, die zich doorgaans niet het vuur uit de sloffen loopt als een minderheid in een bedrijf tot aktie overgaat, ditmaal die aktie onmiddellijk officieel maakte.

Naar de reden hiervoor kunnen we slechts gissen. Maar we denken dat we de plank niet zo heel ver mis slaan, wanneer we op twee dingen wijzen. In de eerste plaats is er de laatste jaren sprake van een toenemende strijdbaarheid van de Franse arbeidersklasse. De vakbeweging moet zich dientengevolge wat militanter opstellen, wil zij haar gezicht en daarmee haar invloed niet nog meer verliezen dann reeds het geval is. In de tweede plaats echter – en van nog veel groter belang schijnt ons – is het beleid van het concern, waartoe thans behalve Peugeot ook Citroën en Talbot behoren. Het is een soort beleid dat van oudsher kenmerkend is geweest voor Peugeot.

Peugeot is het soort werkgever waartoe in Nederland ooit, vele jaren geleden, Feike de Boer van de Groningse zuivelfabriek 'De Ommelanden' behoorde, het soort dat thuis hoort in de 19e eeuw, maar niet meer past in het moderne kapitalisme. Het beleid van Peugeot kan met andere woorden ook ouderwets-paternalistisch worden genoemd. Van de vakbeweging moet de onderneming in het geheel niets hebben. De lonen worden er niet in overleg met haar vastgesteld. De enige vakbeweging waarmee de direktie rekening wil houden is de *e i g e n*, van bedrijfswege opgerichte vakbond, die echter in lonen en arbeidsvoorwaarden niet wordt gekend en dus in feite meer een soort van ontspanningsvereniging is, bedoeld om de arbeiders aan het bedrijf te binden. Met een dergelijke bedoeling is ook een voetbalclub opgericht, of liever gezegd: zijn er *t w e e* van dergelijke clubs in het leven geroepen. De kennelijke opzet is om ook op zondagen de arbeiders, hetzij als spelers, hetzij als toeschouwers (bij een match tussen 'Mülhouse' en 'Sochaux' bijvoorbeeld) onder de 'vleugels' (en dus onder controle) van het bedrijf te houden.

Peugeot betaalt lage lonen. De werknemers zijn jong en aangetrokken uit die delen van Frankrijk waar het percentage werklozen het grootst is. Intimidatie van de personeelsleden is schering en inslag. Als stelregel geldt, dat wanneer er onverhoopt akties plaats vinden, nooit of te nimmer aan de druk van het personeel moet worden toegegeven. Voorts heeft het bedrijf de beschikking over een kategorie personeelsleden die in geval van nood op kunnen treden als stakingsbrekers of – indien dat geen succes oplevert – de stakers in het oog te houden en over hen rapport uitbrengen. Nog tijdens de staking, in de tweede helft van september, heeft een lid van het Europese parlement in Straatsburg, omtrent het personeelsbeleid en de sociale politiek van Peugeot een verpletterend rapport uitgebracht op grond waarvan Peugeot kan worden gekarakteriseerd als mogelijk de reaktionairste werkgever van heel Frankrijk ¹⁾.

1) Een uitvoerig uittreksel uit dit rapport verscheen in het Franse dagblad *Liberation*.

Dat er bij Peugeot naar verhouding weinig gestaakt wordt hangt natuurlijk samen met dit beleid, dat er enerzijds naar streeft, via premies en ‚vaderlijke‘ (!) zorg de arbeiders aan het bedrijf te binden en anderzijds een sfeer van ‚angst‘ poogt te creëren. Eveneens hangt hiermee samen, dat wanneer er in de Peugeot-fabrieken een staking uitbrak, deze niet alleen gezien de halsstarrige houding van de directie, langdurig was, maar vaak genoeg ook gewelddadig. Wat de houding van de officiële vakbeweging betreft, die kan, menen wij, worden verklaard uit haar wens ook door Peugeot te worden ‚erkend‘ om voortaan als officiële onderhandelingspartner te kunnen fungeren.

In de achter ons liggende tien jaren heeft Peugeot zeer aanzienlijke verliezen geleden. Al die tijd heeft de directie het personeel weten over te halen af te zien van eisen tot loonsverhoging. Op paternalistische wijze werd er gesproken over directie, aandeelhouders en werknemers als ‚één grote familie‘. De buikriem moest worden aangesnoerd terwille van de toekomst van het bedrijf. Loonmatiging, om niet te zeggen: loonbevrozing, was noodzakelijk om de mogelijkheid te scheppen voor zeer grote, miljarden verslindende investeringen, die onvermijdelijk werden geacht om het hoofd te kunnen bieden aan de concurrentie van *Volkswagen* en van de Japanners. Peugeot, zo vertelde men aan elke werknemer die het geloven wilde, moest de grootste autofabrikant van Westeuropa worden en als eerste stap in die richting diende een grootscheepse vernieuwing van de fabriek te Sochaux, waar dan de volslagen nieuwe, hypermoderne, van allerlei snufjes voorziene model 605 van de band zou lopen; een model waarmee Peugeot een belangrijk marktaandeel zou veroveren op de genoemde concurrenten.

Om dit alles te verwezenlijken trok het concern een nieuwe, uit het bankwezen afkomstige president-directeur aan: Jaques Calvet. Dat hij tevoren nooit met de produktie van auto's te maken had gehad speelde geen enkele rol. Specialistische kennis van de produktie is voor top-figuren niet vereist. Waarover zij moeten beschikken, dat zijn managerskwaliteiten en die had Calvet in ruime mate. Hij wist in een betrekkelijk gering aantal jaren het concern van Peugeot van verlieslijdend uitermate winstgevend te maken. Inplaats van miljardenverlies kwam een miljardenwinst. Geen wolkje scheen er aan de bedrijfsheemel toen begin september in Sochaux dan eindelijk het eerste exemplaar van het langverwachte nieuwe model 605 van de band liep. Ter gelegenheid daarvan werd feest gevierd in opgetogen stemming. En zoals het een ‚goed vaderlijk ondernemer‘ betaamt: aan de arbeiders van de fabriek in Sochaux werd een premie toegekend. Bovendien ontvingen ze ook nog een loonsverhoging. Dat alles geheel in overeenstemming met de paternalistische bedrijfspolitiek. In de jaren dat de buikriem moest worden aangehaald had het een beproefde bedrijfspolitiek geleken.

De staking bij Peugeot begon op vrijwel hetzelfde tijdstip dat in Sochaux het model 605 van de band begon te rollen. Het was voor Calvet en zijn mede-directeuren een donderslag bij heldere hemel. Maar juist op dat tijdstip vonden de Peugeot-arbeiders, dat het moment was aangebroken om nu hun deel te eisen van het financiële succes dat de onderneming de laatste tijd had behaald. Bovendien was hun, na terugkeer van de vakantie, gebleken dat de beloofde ‚loonsverhoging‘ veel en veel minder voorstelde dan was verwacht. Zij werd niet over het bruto-loon (waarin de betaling wegens overwerk begrepen was) berekend, maar over het netto-loon (zonder overwerkpremie en na aftrek van loonbelasting en sociale premies).

Zoals gezegd: de aktie begon in Mülhouse. Zij die er het sein toe gaven eisten een andere berekening van de toegezegd loonsverhoging en bovendien daar bovenuit nog meer loonsverhoging. Ze verlangden voorts enkel verbeteringen van de arbeidsvoorwaarden. Voor Calvet en de zijnen kwam de staking bijzonder ongelegen. Maar meer dan een donderslag bij heldere hemel was het op dat moment nog niet. Sochaux immers bleef aan het werk. De produktie van de 605 bleef (slechts voorlopig naar zou blijken)

onaangetast. Weliswaar waren er van dat model nog nauwelijks enkele verkocht en moest de 205 de middelen opleveren waarmee de produktie van het nieuwe model vooralsnog kon worden gefinancierd, maar de produktie in Mülhouse was tenslotte nog niet helemaal tot stilstand gekomen. En daarenboven: kapituleren voor de arbeiders, dat strookte niet met de traditie van Peugeot en was al helemaal niets voor de keiharde manager Calvet. Op de autosalon in Frankfort verklaarde hij desgevraagd, in geen geval te zullen toegeven.

De gehele septembermaand bleef de staking beperkt tot de fabriek in Mülhouse. Sochaux bleef aan de slag, evenals de overige, in Frankrijk verspreide, fabrieken van het concern. De stakers in Mülhouse beseften wel dat ze weinig kans maakten als hun kameraden in de andere fabrieken – en zekre die van de belangrijkste fabriek, die in Sochaux – niet meededen. Ze deden op hun makers van Sochaux hartstochtelijke beroepen. Maar die bleven tot begin oktober zonder resultaat. Toen daar echter eindelijk ook, door de werkers in de smederij, gestaakt werd en dus de produktie van Peugeot's paradepaardje gevaar liep, veranderde de houding van Calvet. In strijd met de gewoonte, wilde hij opeens met de bonden praten.

Zoals reeds verteld, er werd een kompromis bereikt, mede door de inspanningen van een door de regering benoemde bemiddelaar. Men mag veilig aannemen, dat de bonden hiertoe des te eerder bereid waren, omdat ze in het blote feit dat Calvet had willen onderhandelen reeds een formele 'erkenning' zagen en die voor hen belangrijker was dan al het andere. Gevolg: de reeds genoemde oproep de bezette smederij(en) te ontruimen, een oproep waarvan de CGT zich overigens distancieerde.

Toen de bezetting bleef voortduren stapte Peugeot naar de rechter om die bezetting onwettig te doen verklaren. Na de desbetreffende uitspraak, welke precies zo luidde als te verwachten viel, kon Peugeot aan de oproerpolitie vragen om in te grijpen. Met dat verzoek werd gewacht. Het bedrijf wist uit ervaring met dergelijke, soms zeer gewelddadig verlopen, ontruimingën maar al te goed, dat daardoor het arbeidsklimaat een tijdlang verziekt kon worden. Dat was het laatste wat men, met het oog op de produktie van de nieuwe 605, voor wenselijk hield. Men vestigde dus zijn hoop op de bemiddelaar, die inderdaad de arbeiders tot ontruiming wist te bewegen. Maar tot niet meer dan dat.

Gestaakt wordt er dus nog altijd. En nog altijd door een minderheid, die de produktie, noch die van de 205, noch die van de 605, geheel kan stopzetten, maar wel aanzienlijk kan vertragen. Er is sindsdien een patstelling ontstaan. Hoe het verder zal gaan moet worden afgewacht. Mogelijk is er, als dit nummer van *Daad en Gedachte* verschijnt, al een bepaalde afloop geweest, hetzij door een geste van de concern-direktie, hetzij door een bepaalde manipulatie van de vakbeweging.

Vooralsnog lijkt het eerste het minst waarschijnlijk. Calvet heeft er geen twijfel over laten bestaan, dat hij verdere koncessies aan een betere berekening van de zogenaamde loonsverhoging en wat gedokter aan premies, waardoor dan ook arbeiders die niet direkt bij de 605 betrokken waren in aanmerking zoude komen, in géén geval wenste te doen. Waarschijnlijker achten wij een van de vakbeweging uitgaande druk tot werkhervatting. Gezien de strijdbaarheid waarvan wij reeds spraken, is ook iets dergelijks onzeker en zal de vakbeweging, zo zij er al toe overgaat, uiterst behoedzaam te werk moeten gaan. Dat zou de betrekkelijk lange duur van de patstelling kunnen verklaren.

Hoe men het ook bekijkt, afwachten blijft op dit moment de boodschap.

HEEFT DENG XIAOPING WERKELIJK ZIJN EIGEN LEVENSWERK VERNIETIGD?

II

In september j.l., dat wil dus zeggen na het optreden van het zogenaamde Volksbevrijdingsleger tegen de studenten op het Plein van de Hemelse Vrede in Peking, verscheen in een Amerikaans maandblad een korte beschouwing van een Canadese die jarenlang in China verbleef en werkzaam is geweest aan een Chinese universiteit ¹⁾. Zij betoogde daarin, dat men de binnen de Chinese partijtop bestaande tegenstellingen vooral niet moest zien als tegenstellingen tussen ‚radikalen‘ enerzijds en naar herstel van het kapitalisme strevende hervormers of revisionisten anderzijds.

Waarover de meningsverschillen werkelijk gaan, zo schreef ze, dat is over de vraag met welk tempo het aantal private ondernemingen moet worden uitgebreid, hoe groot de marktsector wel mag zijn, hoeveel er geïnvesteerd dient te worden en dergelijke kwesties. Beide groepen, zowel de in feite behoudzuchtige ‚radikalen‘ als de hervormers, behoren tot de bevoorrechte Chinese elite, aldus schrijfster. En zij wees erop, dat noch de ene, noch de andere groep *p o l i t i e k e* veranderingen voorstaat. Aan het slot van haar stukje konstateerde zij, dat de regering van de Volksrepubliek weliswaar troepen en tanks op de studenten afstuurde, doch dat er bepaald *g e e n* sprake was van een kontrarevolutie.

Deze mening is ook de onze. In een eerste artikel hebben wij al geconstateerd, dat ook de critici van Deng, Hu Yaobang en Zhao Ziyang van de noodzaak van hervormingen overtuigd waren ²⁾. Weliswaar hebben zij, die een langzaam tempo van hervormingen voorstaan hun tegenstanders ervan beschuldigd, dat deze het kapitalisme weer wilden invoeren, maar die beschuldiging dient er alleen maar toe om hen in diskrediet te brengen en mist iedere grond.

Dat Zhao Ziyang in de herfst van 1987 niet alleen voor een ‚socialistische warenproductie‘, maar ook voor een ‚socialistische markteconomie‘ pleitte, was omdat een warenproductie en een markteconomie nu eenmaal onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Immers, *w a r e n* moeten nu eenmaal op de *m a r k t* worden gebracht. Het is onbetwistbaar, dat warenproductie en markteconomie op een bepaalde trap van de maatschappelijke ontwikkeling de symptomen zijn van kapitalistische produktieverhoudingen. Maar dat deze kapitalistische produktieverhoudingen door de nu bestaande leiding zo langzamerhand in de Chinese Volksrepubliek zouden worden *i n g e v o e r d* is niets meer of minder dan een sprookje. Het kapitalisme kan in China niet worden ingevoerd om de doodeenvoudige reden, dat het er al sinds jaar en dag bestaat. Het heeft er echter, vooral sedert het begin van de jaren '50, de vorm van *staats*kapitalisme en niet de klassieke westerse vorm.

Ook na de proklamatie van de Chinese Volksrepubliek en niettegenstaande de ‚Grote Sprong Voorwaarts‘ of de zogenaamde ‚Grote Proletarische Culturele Revolutie‘ is de produktie er immer gebaseerd gebleven op de loonarbeid. En de loonarbeid stelt evenzeer het kapitaal voorop als omgekeerd het kapitaal de loonarbeid vooropstelt.

Sommige waarnemers – onder wie ook Chinese – hebben de door Zhao Ziyang aldus genoemde ‚eerste fase van het socialisme‘ in de Volksrepubliek vergeleken met de invoering van de Nieuwe Economische Politiek in Rusland in 1921. Met die vergelijking pogen

1) Zie Patricia Alexander in „Dollars & Sense“, nummer 149, blz. 12 en 13.

2) Zie „Daad en Gedachte“, nummer 9 van oktober j.l.

ze dan aan te geven, dat het daarbij weliswaar om 'een pas terug' gaat, maar bepaald niet om de overstap van socialisme naar kapitalisme. De vergelijking met de Russische N.E.P. is verre van dwaas, maar zij toont allerm minst aan wat zij die haar maken veronderstellen. De N.E.P. was geen tijdelijke *k o n c e s s i e* aan het kapitalisme dat men desondanks niet terug wenste. Zij was de onvermijdelijke *k o n s k w e n t i e* an de op dat moment in Rusland bestaande en met de revolutie van 1917 eerst van feodale kluisters bevrijde en tot volledige ontwikkeling gekomen kapitalistische produktieverhoudingen.

Als Deng Xiaoping op een gegeven moment verklaart, dat „socialisme geen armoede” betekent en dat het „aan sommige mensen zou moeten worden toegestaan om zich te verrijken”, dan herinnert men zich onwillekeurig, dat Boecharin in de jaren '20 de Russische boeren zijn beroemd of berucht gebleven woorden „Verrijkt u!” toeriep. Zowel de woorden van Deng als die van Boecharin weerspiegelen een proces, dat zich voordoet en voordeed in de maatschappelijke werkelijkheid waarmee beiden worden en werden gekonfronteerd. Te weten: de accumulatie van het kapitaal.

Het is in dit verband veelzeggend, dat Zhao en andere theoretici van 'de eerste fase van het socialisme', tijdens welke er sprake zal zijn van staatseigendom en van privateigendom tegelijkertijd, meer dan eens hebben gewezen op de noodzaak aandacht te schenken aan de warenwet! De warenwet die bedoeld wordt, is de economische wet, die in het kapitalistisch bedrijfsleven heerst.

Niet Deng Xiaoping, niet Hu yaobang of anderen zijn of waren de drijvende krachten achter „hervormingen die naar een warenmaatschappij en een markteconomie voeren”, het zijn (en waren) de ontwikkelingswetten van een maatschappij waarin loonarbeid bestaat, waarin de arbeidskracht een waar is. Zo'n maatschappij dient als een warenmaatschappij met (logischerwijze) een markt te orden gedefinieerd. Het zijn de ontwikkelingswetten van een dergelijke samenleving welke Deng en zijn medestanders tot een politiek van hervormingen hebben gedreven. Een politiek van *ekonomische* hervormingen wel te verstaan.

Hierboven hebben wij er al op gewezen, dat Deng en zijn medestanders, hoewel krachtige ijveraars voor de zich onweerstaanbaar aandienende hervormingen, volgens een nauwgezet waarneemster geen voorstanders van politieke veranderingen waren of zijn. Dat hoeft niemand te verbazen die zich realiseert, dat westerse waarnemers, wanneer zij van *politieke* hervormingen spreken, de invoering van een democratie naar westers model op het oog hebben. Maar de democratie naar westers model is de politieke bovenbouw van een kapitalistische samenleving waarvan de Chinese kapitalistische samenleving, de economische hervormingen ten spijt, nog altijd aanzienlijk verschilt.

Uitzonderingen daargelaten, zijn in de periode van de oorspronkelijke accumulatie, dat wil zeggen in de begintijd van het kapitalisme, de politieke verhoudingen en instellingen allerm minst zo geweest als ze het later werden toen de kapitalistische ontwikkeling verder was voortgeschreden. De burgerlijke democratie is het produkt van een ontwikkelde kapitalistische samenleving, niet van een primitieve. De Chinese samenleving is noch het een noch het ander. Zij verkeert in een overgangsfase. Bij die overgangsfase hoort bijvoorbeeld een bepaling als die welke het Volkskongres in april van het vorige jaar heeft uitgevaardigd:

„De staat veroorlooft het bestaan van een private ekonomische sektor en staat toe dat die zich ontwikkelt met inachtneming van de door de wet gestelde grenzen. De private sektor van de ekonomie vormt het complement van de publieke socialistische sektor. De staat beschermt de wettelijke rechten en belangen van de private sektor, waarvoor de staat de richtlijnen geeft, waarop de staat toezicht houdt, en die door de staat wordt gecontroleerd.”

Zo'n overgangsfase — het woord zegt het reeds — is natuurlijk allesbehalve een onveranderlijk gegeven. En de veranderingen waaraan zij onderhevig is kunnen noch worden bevorderd, noch worden tegengehouden door bepalingen als deze. Maar het feit, dat de maatschappelijke verhoudingen in de Chinese Volksrepubliek de verhoudingen van een overgangsfase zijn, verklaart wel het dualisme, of zo men wil: de tegenstrijdigheden die het beleid van Deng Xiaoping kenmerken. Het verklaart ook waarom de politieke bovenbouw van het westerse kapitalisme niet de Chinese politieke bovenbouw kan zijn.

In juli van dit jaar wijdde een Chinese waarnemer ³⁾ uitgebreid aandacht aan Deng's tegenstrijdigheden. Hij schreef dat Deng heen en weer schommelde tussen verschillende zienswijzen. Hij wees er eveneens op, dat Deng toegaf dat de economische hervorming hand in hand diende te gaan met een hervorming van het politieke systeem, doch dat hij zich tegelijkertijd verzette tegen de opvatting, dat dit zou moeten leiden tot meer vrijheid en tot (burgerlijke) democratie ⁴⁾. „Het zal zeker nog twintig jaar duren eer er in China vrije verkiezingen kunnen worden gehouden”, verklaarde Deng. Deze woorden werpen een duidelijk licht op de situatie. De hervorming van het politieke systeem, die Deng voor ogen heeft, is niet de verandering die westerse waarnemers van hem verwachtten, het is evenmin de verandering die de op het Plein van de Hemelse Vrede verzamelde studenten van hem verlangden.

Het door Deng bevolen optreden tegen die studenten — die overigens niet allemaal hetzelfde eisten — wil derhalve niet zeggen, dat Deng ontrouw is geworden aan zijn eigen hervormingspolitiek. Zelfs een vluchtige blik in de artikelen die door hem sinds hij aan de macht is zijn geschreven ⁵⁾ legt daarvan getuigenis af.

Of de verlangens van de Chinese studenten overeenstemmen met datgene wat vereist is in het China van morgen of overmorgen, moet worden afgewacht. Maar ze stemmen niet overeen met de situatie in het China van heden. Vandaar de dramatische wending die de gebeurtenissen in China dit voorjaar hebben genomen.

3) Chang Chen-pang in „Issues & Studies”, Vol 25, nr. 7, blz. 11.

4) Wij voegen nadrukkelijk het woord ‚burgerlijke’ toe om aan te geven dat er sprake is van een democratie zoals er in de kapitalistische landen bestaat.

5) Verzameld in: Deng Xiaoping, „Selected Works”, Peking 1984.

— o —

NOGMAALS DE BROCHURE VAN SEIDMAN

In het oktobernummer van Daad en Gedachte heeft J.M. uiting gegeven aan zijn bezwaren tegen de tekst van Michael Seidman, die in Engeland als brochure is verschenen en door ons is afgedrukt in een dubbelnummer van ons blad, de afgelopen zomer. Hierbij moet worden opgemerkt, dat J.M. wegens vakantie niet eerder kennis kon nemen van de tekst dan nadat het dubbelnummer was uitgekomen.

Zoals de lezer weet, waren zijn bezwaren van drieërlei aard. In de eerste plaats achtte J.M. het onjuist dat Seidman voortdurend spreekt van ‚verzet tegen het werk’ (op een gegeven moment zelfs van ‚verzet tegen het werk als *zodanig*’) inplaats van: verzet tegen het werk zoals het in de kapitalistische samenleving nu eenmaal is georganiseerd. In de tweede plaats uitte J.M. kritiek op een onderdeel van Seidman's beschouwingen over de gebeurtenissen in het republikeinse Spanje. Daar was — aldus J.M. — geen sprake van een splitsing tussen militante en niet-militante arbeiders, maar tussen arbeiders en de organisaties die pretendeerden hen te vertegenwoordigen. En ten derde vond J.M. dat Seidman's

visie op de gebeurtenissen in Frankrijk ten tijde van het z.g. Volksfront in de jaren '30 vragen opwierp en het sterke vermoeden deed rijzen, dat Seidman de feiten onjuist interpreteerde.

Zoals vanzelf spreekt is de tekst van J.M. bediscussieerd in een bijeenkomst van D&G. Of liever gezegd: zijn tekst leidde nauwelijks tot enige discussie. Het bleek in de bewuste vergadering die door alle redactieleden werd bijgewoond, dat iedereen de bezwaren van J.M. deelde. Dat feit leidde als vanzelf tot de konklusie, dat het beter zou zijn geweest, indien het 'Naschrift' dat in het genoemde dubbelnummer (juli/augustus) aan Seidman's tekst werd toegevoegd ook opmerkingen zou hebben bevat in die geest. „Het ontbreken daarvan is een betreuenswaardig verzuim geweest”, zei J.M. in de desbetreffende redaktievergadering. Het werd door de aanwezige redactieleden beaamd.

Als gevolg van dit alles stelt de redactie van *Daad en Gedachte* er prijs op hier te verklaren, dat de in het oktober-nummer afgedrukte tekst van J.M. niet slechts diens privé-mening weergeeft, maar de opvatting van de gehele redactie vertolkt.

J.M. heeft in zijn tekst nadrukkelijk verklaard grote waardering te koesteren voor het door Seidman vergaarde feitenmateriaal, in het bijzonder voor zover dat betrekking heeft op de ontwikkelingen in Spanje ten tijde van de burgeroorlog. Ook dat is de redactie volledig met hem eens. Zoals zij ook J.M.'s mening deelt, dat de situatie daar vlak na Franco's staatsgreep in juli '36 onmogelijk kan worden vergeleken met de situatie van een klein jaar later.

J.M.'s bezwaar, dat Seidman wel belangrijk feitenmateriaal brengt, maar nauwelijks of helemaal geen konklusies trekt wordt niet door alle redactieleden als even zwaarwegend gevoeld. Dat echter beschouwt de redactie als een detail, dat niet van invloed is op haar standpunt ten aanzien van de drie hierboven opgesomde bezwaren, die zij, zoals gezegd, volledig onderschrijft.

Redactie *Daad en Gedachte*.

— 0 —

EEN KORTE NABESCHOUWING OVER DE BRITSE HAVENSTAKING ¹⁾

„De eenheid van strijdende arbeiders komt niet tot stand als gevolg van het feit, dat men die eenheid wenst of wil; zij vloeit evenmin voort uit een bepaalde propaganda, nog minder is het produkt van de een of andere ideologie. De eenheid in de klassestrijd resulteert uit een bepaalde werkelijkheid en daarom kan zij ook niet gebroken worden door intriges van de vakbeweging of door manipulaties van de ondernemers, want de werkelijkheid is het cement dat de arbeiders samenvoegt . . . ” ²⁾.

Deze woorden ontlenen we aan een onlangs ontvangen brief uit Engeland, waarin nog eens uitvoerig aandacht werd besteed aan de staking van de Britse dokwerkers in de afgelopen zomer. De schrijver van deze brief zet uiteen, dat tijdens hun staking, of liever gezegd tijdens de stakingen (meervoud) die in diverse, maar op geen stukken na alle, Britse havens plaats vonden, de eenheid ver te zoeken was om de eenvoudige reden dat de situatie (dat wil dus zeggen: de werkelijkheid) in de diverse havens zeer verschillend was al naar gelang van de daar toegepaste technieken en er ook nog verschillende soorten van

1) Zie ook „Daad en Gedachte” van oktober j.l.

2) Ook wanneer wij geen aanhalingstekens gebruiken, volgen we toch overwegend de brief van onze vriend.

dokwerkers waren. Enerzijds waren er de geregistreerden, voor wie het zogenaamde N.D.L.S. (het Nationaal Dock Labour Scheme) gold ³⁾, anderzijds waren er de niet-geregistreerden.

He is deze werkelijkheid, die ertoe heeft geleid, dat er naar verhouding in slechts een betrekkelijk klein aantal havens werd gestaakt en de eenheid van de dokwerkers ver te zoeken was. Een dokwerker uit de aan de monding van de Theems gelegen haven Tilbury verklaarde weliswaar op zeker moment tegenover een verslaggever „Wij zullen overwinnen als we de eenheid bewaren”, maar op het moment dat hij dat zei, viel er al niks te ‚bewaren’, omdat er geen eenheid was, zelfs niet in de haven waar hij werkte. Wat hij deed was niets anders dan klakkeloos de traditionele propagandaleuzen van de vakbeweging herhalen, een vakbeweging overigens die zelfs geen poging deed om de eenheid tot stand te brengen en zelfs de schijn van eenheid niet probeerde te wekken.

Monteurs en mecaniciens, leden van de vakbond A.E.U. (Amalgamated Engineering Union) bleven hun werk in de haven gewoon verrichten. Vrachtautochauffeurs, leden van notabene d e z e l f d e bond T.G.W.U. (Transport and General Workers Union) waarbij ook de dokwerkers zijn aangesloten, reden gewoon de havens binnen en de kaden op zonder zich aan de postende stakers te storen. Ron Todd, die zogenaamd de leider van de dokwerkers was, deed bij het begin van de staking geen enkele poging om havens waar nog wel gewerkt werd plat te krijgen. Maar toen het werk overal, behalve in Liverpool, hervat werd, begaf hij zich onmiddellijk naar die havenstad om daar tot werkhervatting op te roepen.

Onze briefschrijver wijst erop, dat er in het voorjaar, dus geruime tijd voor het begin van de door de vakbond uitgeroepen staking, diverse ‚wilde’ havenstakingen waren, stakingen die de arbeiders begonnen waren ter verdediging van hun bestaanszekerheid, die – zoals we in het vorige nummer van *Daad en Gedachte* uiteengezet hebben – gevaar liep doordat het N.D.L.S. dreigde te worden opgeheven. De vakbond probeerde uit alle macht die ‚wilde’ stakingen te breken. Dat leidde ertoe dat meer dan honderd woedende havensarbeiders het Londense kantoor van de bond belegerden en dat Ron Todd werd gemolesteerd.

Over de vakbond heet het in de brief: „Als deze zich duidelijk de handhaving van het N.D.L.S. ten doel had gesteld en tot inzet van de staking had gemaakt, dan zou dat in ieder geval de geregistreerde dokwerkers hebben aangesproken. Zou de bond voor plaatselijke regeling van loon- en arbeidsvoorwaarden hebben geijverd, dan zou dat (mede) de niet-geregistreerden in de strijd hebben betrokken. Maar de bond was het minder om de directe levensbelangen van de arbeiders te doen, dan wel om de eigen positie als erkend landelijk onderhandelaar.”

Men heeft uit ons vorige artikel over de Britse havenstaking reeds vernomen, dat de bond bepaald niet tegen de afschaffing van het N.D.L.S. gekant was en is en best akkoord wil gaan met iets dat meer bij de moderne laad- en lostechnieken is aangepast, mits de bond zijn onderhandelingspositie maar behoudt. Maar een nieuw statuut voor de dokwerkers stelt natuurlijk voorop, dat het verzet daartegen van de kant van de geregistreerden moet worden gebroken. Dat is in feite wat de houding van de bond in de afgelopen zomer verklaart. Er werd een staking geproklameerd waarin alleen de geregistreerden geïnteresseerd waren en tegelijkertijd verkondigden de bondsbestuurders luide, dat die staking niet kon worden gewonnen.

In de afgelopen zomer was de werkelijkheid in de Britse havens aldus, dat er hoe langer hoe meer plaatselijke akkoorden tot stand kwamen, dat als gevolg daarvan het oude statuut hoe langer hoe meer aan betekenis verloor. Die plaatselijke akkoorden golden dan

3) De betekenis van het N.D.L.S. is in ons vorig nummer uiteengezet.

voor een nieuw type dokwerker: jong, gespecialiseerd in de nieuwe technieken. Invoering van die technieken had tot gevolg, dat tal van dokwerkers het met een afvloeiopremie voor gezien hielden; anderen, die krampachtig hun positie van gisteren probeerden te handhaven, gingen niettemin toch niet meestaken, omdat zij vreesden dat dit tot hun ontslag zou leiden.

Inderdaad: de staking werd niet gewonnen. Dat was geen gevolg van het gebrek aan eenheid, maar van de nieuwe technieken die niet tegen te houden waren en zijn en die aan oude regelingen zoals het N.D.L.S. iedere zin en betekenis ontnamen.

Inmiddels doet zich het merkwaardige, maar in de geschiedenis van het kapitalisme geenszins nieuwe feit voor, dat juist de nieuwe technieken – die bij deze staking voor handhaving van oude regelingen een beletsel vormden voor de eenheid – in de toekomst die eenheid juist zullen bevorderen. Immers: naarmate de oude technieken meer en meer verdwijnen, naarmate het verschil tussen de ene soort haven en de andere verdwijnt, naarmate er steeds minder sprake zal zijn van twee soorten dokwerkers, in die mate verdwijnen ook de oorzaken van een verdeeldheid.

Het Nationaal Dock Labour Scheme wordt naar de rommelzolder verwezen terwille van meer efficiëncy, grotere produktiviteit en terwille van een flexibiliteit, die in alle produktietakken aan de orde van de dag is. De verdwijning daarvan schept echter mogelijkheden voor een havenstaking van onder op en niet onder leiding van de bond, die voor eigen belangen in het krijt treedt en niet voor de belangen van de arbeiders. Indien zo'n staking in de toekomst zou uitbreken, dan zou zij wel degelijk alle havens van Groot-Brittannië kunnen treffen.

Nadat voorafgaande Labourregeringen er altijd voor zijn terugeschrokken om aan het statuut van de havenarbeiders te tornen, heeft de regering-Thatcher te kennen gegeven dat wel te willen doen. Dat omdat de economisch-technische ontwikkeling daartoe noopte en omdat die noodzaak (mede) het aanzijn had geschonken aan mevrouw Thatcher's filosofie, dat een andere regeling de positie van de vakbeweging en daarmee de positie van de arbeiders zou verzwakken. Wat er aan haar logika mankeert zou mevrouw Thatcher hebben kunnen konstateren indien zij oog zou hebben gehad voor hetgeen zich toch niet zo heel ver van haar ambtswoning, in april j.l. voor de deur van Ron Todd's kantoor afspeelde. Maar de 'ijzeren dame' verschilt in zoverre niet van grote delen der heersende klasse(n), dat zij oogkleppen draagt als het gaat om de vraag, wat het effect zal zijn van ontwikkelingen, die mogelijke weerstand van de arbeidersklasse moeten beperken.

De Britse havenstaking van de zomer van 1989 is verloren doordat de uitgangspositie van hen die voor behoud van het statuut stredden, zwak was. Maar paradoxaal genoeg: de verloren staking bezorgt de havenarbeiders een betere uitgangspositie en maakt, dat zij voortaan in elk geval sterker zullen blijken.

— o —

EEN ZEER ONBEVREDIGENDE FILM

Op donderdag 22 oktober zond de Duitse televisie op het tweede net een film van Monika Hoffmann uit, die – zo werd aangekondigd – over de problemen van de vakbeweging zou gaan. Aanleiding voor de vervaardiging ervan en voor de uitzending was het feit, dat de *Deutsche Gewerkschafts Bund* (D.G.B.), de na de tweede wereldoorlog (her)opgerichte Duitse vakbeweging, veertig jaar bestaat. Wie de moeite heeft genomen om drie kwartier lang naar deze rolprent te kijken, zal tot de konklusie zijn gekomen, dat de eigelijke

problemen van de vakbeweging in het geheel niet aan de orde kwamen. Het wezenlijke probleem waarvoor de vakbeweging — niet alleen die in de Duitse Bondsrepubliek — zich gesteld ziet is de groeiende, dat wil zeggen steeds duidelijker wordende, tegenstelling tot haar achterban die het steeds moeilijker maakt om de eigenlijke taak van de vakbeweging naar behoren te vervullen.

Dat er, bij vrijwel ieder sociaal konflikt van betekenis, een kloof gaapt tussen de arbeiders en de vakbondsbureaucratie, daarvan viel in deze film niets te bespeuren. Zeker, op een gegeven moment zag men — ongetwijfeld uit journaals ingelaste — beelden van woedende staalarbeiders die heel boos uitvoeren tegen de sekretaris van de I.G. Metall Franz Steinkühler, omdat zij van mening waren, dat hij hen in de steek had gelaten bij hun aktie tegen de voorgenomen sluiting van een staalfabriek van Krupp in Rheinhausen. Maar die beelden waren er maar heel even, gedurende een tijd namelijk die nog korter was dan de tijd die nodig is om alleen maar de hier voorafgaande zin te lezen. De rest van de film had — precies zoals men verwachten kon en gelijk voorspelbaar was — een duidelijk propagandistisch karakter. De tendens ervan kan in enkele woorden worden samengevat: de vakbeweging heeft toch maar veel bereikt en heel veel goed werk gedaan.

Natuurlijk waren het géén arbeiders die deze boodschap overbrachten. Aan het woord kwamen allereerst mevrouw Rita Süßmuth, de voorzitter van de Bondsdag en — u raadt het misschien al lezer — de heer Franz Steinkühler zelf. En dat onder meer omdat filmmaakster Monika Hoffmann haar ‚materiaal’ hoofdzakelijk (om niet te zeggen geheel) in gesprekken met funktionarissen van de metaalbond had gezocht. Voor zover er dan ook nog anderen dan I.G. Metall-funktionarissen aan het woord kwamen waren dat professoren: industriesocioloog prof. Horst Kern en socioloog (zonder de toevoeging ‚industrie’) prof. Ulrich Bech. Dat die niet over de klassenstrijd spraken en geen enkel oog hadden voor de tegenstelling waarop wij hierboven hebben gewezen, behoeft geen betoog.

Over de ‚wilde’ en spontaan uitgebroken stakingen van september 1969, over de diverse ‚wilde’ stakingen daarna en over het feit, dat de zo vlot pratende heer Steinkühler verscheidene malen bij stakingen in de metaal achter de rug van de arbeiders compromissen met de werkgevers sloot en tegen de zin van de achterban de staking ophief, niets, maar dan ook niets!

De eerlijkheid gebied ons te vermelden, dat er tegen het einde van het programma toch nog weer twee arbeiders in beeld kwamen. Het waren twee arbeiders, die weliswaar kritiek op de vakbeweging hadden, maar uit die kritiek de konklusie hadden getrokken, dat het beleid van de vakbeweging anders diende te zijn. Ze behoorden tot een soort van vakbewegingsoppositie, die bepaald geen principiële kritiek op de vakbeweging liet horen. Een soort van ‚maatschappijkritische vakbeweging’ dus? Inderdaad.

Wat in de film onder ‚problemen van de vakbeweging’ — en dan met nadruk de toekomstige problemen — werd verstaan, dat waren kwesties als ledenverlies tengevolge van het teloorgaan van arbeidsplaatsen en de bezinning op toekomstige taken als: aandacht voor de gelijkberechtiging van man en vrouw, verkorting van de arbeidstijd en medezeggenschap. Het was werkelijk roerend om funktionarissen van de I.G. Metall daarover te horen wauwelen.

Eén, zegge en schrijve één enkele keer hoorden wij een uitspraak waarmee wij het volledig eens konden zijn. Een van de hoogst zeldzame keren dat er een arbeider (heel kort maar) aan het woord kwam, zei deze: „Over solidariteit praten heeft weinig zin. Solidariteit komt in de strijd tot stand.” Maar een zo’n treffende uitspraak kan ons uiteraard niet tot een ander oordeel over deze film brengen.

C.B.

HONGARIJE IN HET VOETSPoor VAN IMRE NAGY

Op 23 oktober 1956, precies 33 jaar geleden, begon de Hongaarse revolutie. Zij leidde tot de val van de stalinistische diktator Rakosi en tot de vorming van een nieuwe regering onder leiding van Imre Nagy. Nog voordat deze regering goed en wel met haar werkzaamheden was begonnen kwam de revolutie in een nieuwe fase. De Hongaarse arbeiders vormden overal hun raden en op hetzelfde ogenblik rees de vraag, wie nu eigenlijk in Hongarije regeerde, deze arbeidersraden of het pas gevormde kabinet-Nagy.

Binnen het tijdsbestek van luttele dagen voltrok zich een radikaliserings van de Hongaarse massa's, die de regering-Nagy op geen stukken na kon bijhouden. De radikaliserings, gevoegd bij het feit dat er juist tegelijk met het Hongaarse omwentelingsproces in Moskou een andere wind ging waaien, maakte dat het Kremlin begin november besloot om in te grijpen. De hervormingsgezinde Russische managers hadden het hoofd moeten buigen voor de konservatieve bureaurokraten. Op 4 november rukten Russische tanks Hongarije binnen. De Hongaarse revolutie werd bloedig neergeslagen. Janos Kadar vormde een kabinet dat bereid was naar Moskou's pijpen te dansen en van de door de Hongaarse arbeidersklasse voorwaarts gedreven revolutie heette het, dat deze een „door buitenlandse imperialisten en fascistische elementen op touw gezette kontra-revolutie” was geweest.

Sinds vorig jaar en in versneld tempo in de loop van dit jaar hebben zich in Hongarije aanzienlijke veranderingen voltrokken. Janos Kadar, die meer dan dertig jaar aan het bewind heeft kunnen blijven, heeft het veld geruimd voor politieke leiders, die Hongarije hoe langer hoe verder in dezelfde richting hebben gedreven, die Imre Nagy destijds al wilde inslaan. Betekent dit, dat — met een vertraging van 33 jaar — de Hongaarse revolutie van 1956 toch is voltooid? Nee, daar is geen sprake van.

Als vandaag de Hongaarse leiders toegeven, dat de revolutie van '56 geen kontra-revolutie is geweest, als zij verklaren, dat zij de Russische interventie van destijds veroordelen en verkondigen, dat er voor Hongarije „een nieuw historisch tijdperk is aangebroken” en het land een „onafhankelijke republiek wordt, die een democratische rechtsstaat zal zijn”, dan treden zij min of meer in het voetspoor van de regering-Nagy. Maar de politiek die Imre Nagy voor ogen zweefde eind oktober 1956 was een politiek, waaraan iedere reële basis was ontvallen toen de Hongaarse arbeiders eenmaal in beweging waren gekomen. Hun optreden maakte het program van Nagy onwezenlijk en volkomen achterhaald.

Nagy en zijn politiek program waren destijds voor de naar hervormingen strevende nieuwe managersklasse in Rusland aanvaardbaar, maar niet voor de behoudzuchtige partijbureaurokratie. Toen in de worsteling tussen de Russische managers en de Russische bureaurokraten de managers tijdelijk het onderspit dolven was het lot van Imre Nagy bezegeld. Met arbeidersraden en arbeidersmacht zouden ook de Russische managers nooit akkoord zijn gegaan. De weer stevig in het zadel gekomen Russische bureaurokraten gingen noch met de raden in Hongarije, noch met het program van Nagy akkoord. Nu sedert enkele jaren in Rusland de managers de dienst uitmaken, zijn zij die overeenkomst vertonen met Imre Nagy in Hongarije weer op de voorgrond getreden.

„Het nieuwe historische tijdperk” waarvan thans in Hongarije wordt gerept is bepaald niet het volgende bedrijf van de in de herfst van '56 begonnen en door Russisch ingrijpen afgebroken revolutie. Waarmee men te maken heeft is, dat na de rehabilitatie van zijn persoon, thans ook de politiek van Nagy in ere wordt hersteld. In '56 ontbeerde die politiek een reële basis. Die basis is er nu wel, doordat de managersklasse in Rusland stevige machtsposities heeft verworven. Wie daarop let begrijpt niet alleen waarom Hongarije nu als het ware naar de politiek van Nagy is teruggekeerd, maar hij begrijpt tevens waarom die politiek 33 jaar geleden op een tragedie uit moest lopen.